

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

7 февраля 2019 года

www.khanty-yasang.ru

№ 3 (3519)

Основана 1 ноября 1957 года

Йис вәдупсы такды вәдты ән веритл

Яков Тарлин, Ёмвош, 2018-мит ол

Р. Ользина верум хур

Тәнял «Объект. Время. Культура» немуп ванлгупсыйн, ши ут «Торум Маа» хотн ХХ-мит «Мужские и женские ремёсла: музееведческий и этнопедагогический аспекты» немуп мирхот пурайн вәс, вергутәң ёх пурмәслад оләңән ай павәтсәт.

Ши пурайн Россия на-
родной мастер хә Яков
Тарлин лупәс: «Культура

ән мосл нух алумты,
йис щирн вәдты мосл».
Хән лүв пидала верту-

тәң хәрн вәйтантсум,
ши вер оләңән путәр
олнәтсум. Ванән Нико-

лай Анатольевич Тась-
манов рәпитәс, лув иши
еша путәртәс.

Муй оләңән мўң пу-
тәртсүв, тәм газетайн
12-мит лопәсн лүңтаты.

**Реональда
ОЛЬЗИНА**

«30 ол – 30 вер»

Ёмвош округн оса верят тэты тахийн кэща юкана вэлты хэ Константин Репин шуши мир пида вейтантылдас. Яха ақташум ёх нух вантсэл, муйсәр етнхотат, вейтантупсэт па вән мирхотат хантэт, вухалят, юрнат вэлупсы верят әхтийн 2019-мит одн лэщатты питдайт. Щиты иса ол мәр 50 мулдас арсыр вер питд.

Мирхотн «Югра дьл-нуптаты» оса тахи кэща ими **Людмила Алфёрова** лупас:

– «Югра дьлнуптаты» оса тахи 2019-мит одн 30 ола йил. Ши пата мўн «30 ол – 30 вер» немуп ут дэщатдўв. Щит Югра мўвн кашаң районан «Югра дьлнуптаты» оса тахийн рэпитты ёх арсыр вейтантупсэт па мирхотат дэщатдāt.

Елды округ творчест-ва хотн рэпитты не **Светлана Нестерова** ясаң эвәлт уша йис, щә-та ар ол мәр йис арāt, моньшат па путрāt уша верты щира тахи рэпитл,

кэщая ханты мир поэ-тесса Мария Волдина вәл. Щәлта нарасьяхāt, тумранāt верты па щитатн юнтты щирāt вәндтаты ут мастер хэ Анатолий Вадичупов лэщатл. Нявремāt кеша пўпи якты хот арāt па луңәлтупāt уша верты вейтантупсэт ханты мир учёной ики Тимофей Молданов верл.

Тәм мирхотн арсыр верāt елды тэты щира федеральной па Югра мўв дуваттыйн грант щирн алдыты вухāt оләнән уша йис.

Ульяна ДАНИЛО

Хулам 2018-мит одн йис рўш не-пекāt посн мўн вәл-ты мўвев оләнән хәншум арт вўш эвәлт 900 ол мәнәс.

Пищма китты непек

Мет олән пўш Югра мўв оләнән «Повести временных лет» немуп йис непекн 1118-мит одн Мстислав канащ пу-райн хәншман вәс. Ши ут – мет катра йис непек Россия мўвн. Щимәщ вән вер 2018-мит одн Ём-вош округ дуваттыйн мир постәсāt. Арсыр емәңхәтлāt, етнхотāt па вейтантупсэт лэщә-тыйлдсайт. Мет ар хуят «Югре-900!» немуп инь-щәсупсийн кәссāt. Щит непек есәлдты хәтлāt пурайн верәнтса. Щәта Югра мўв оләнән йис ве-рāt нух хәншты мосәс.

Олэв хулам пурайн ван хәтлуп тылдәщн

Ёмвошн мир әкмум хәрн кэща ёх мўвев 900 ола ювум пәта йил-па лэщәтум конверт хәннхәйта альсāt. Иса хәлумсот щурәс пищма китты непек есәлдса. Ши непек әхтыя Михаил Бронников олюпн хән-шум хур верса. Щәта нюки хотәң вәнт кәрт па вўдыет шәшийлдāt. Ин тәмәщ әмәщ непек арсыр мўвәта рәхд кит-ты. Мет олән конверт не-пек оса верāt тэты де-партамент кэща юкан хэ Константин Репин па Ёмвош округ пәщта хот кэща ики Андрей Ершов постәсән.

Ульяна МОЛДАНОВА

Вўща яснәт китлāt

Нуви сәнхум район Поднавāt кәртән вәлты хәнты ими Альбина Матвеевна Фирсова тәнлуп тылдәщ 17-мит хәтлән 70 ола йил. Щит Нуви сәнхум районан вәлты шуши мирāt күтн вәтаң не. Лўв ям арат ол мәр избирательной кампания тәл, пиресты хәтлāt елпийн район кәртāt хўват яңхәл па пиресты вер тәл. Ин емәңхәтлāl елпийн рәт ёхлал лўведа ям па хошум яснәт лупты ләңхалāt.

Ксения Кашапова (Фирсова), хилнеңәл, Нуви сәнхум вош:

– Тынәң щәщем, нәң ин 70 ола йилдән, щит мўн пәтэва вән емәңхәтл. Мўн нәңен мосман тәйләв. Ма юрашман луплум, хуты щимәщ щәщи тәйлүм. Нәң шеңк епләң детутāt кавәртлән, мўн сәмәңа щитāt делўв. Сема питум хәтлән пида, щәщем! Ләңхалум, ләдн нәң әрәңа, тәла-ңа ат вәсән. Нәң верлән яма ат мәнлāt. Кашәң хәтл нәңена амāt, уй ат тәл. Тәлаң еш, тәлаң күр!

Оксана Шульга, асәвел, Нуви сәнхум вош:

– Тынәң имаем! Сема питум хәтлән пида нәңен ар ям па хо-шум яснәт лупты вўтыщәлүм. Нәң ма пәтема әңки юкана вәлдән, пухлам пәты – аңкаңки. Муй мәнема мосл, нәң иса нәтлән. Вән пәмашипа нәңена. Мўн

нәңен мосман тәйләв. Тәлаңа, уяңа, яма вәда!

Марина Эмелева, асәвел, Нуви сәнхум вош:

– Альбина Матвеевна Фирсова имаема пухнәлам па Сергей яом хотәң ёхлал эвәлт ям па хошум яснәт емәңхәтлāl пида луплум. Ләңхалўв, ләдн лўв елды таксәра, уяңа, нсәлт атум вер ән вантман ар ол мәр ат вәс!

Наталья Молданова, асәвел, Ваньщавāt кәрт:

– Тынәң Альбина Матвеевна, нәң 70 ола йилдән, щирн мўн сәм-лўв эвәлт нәңена тәп ям яснәт китлўв. Ләңхалўв, ләдн ши хәтлән нәң рәт ёхланән, ләхәсланән ар ям па хошум яснәтн ат елпдийн. Нәң хәтл еш иты иса рәт ёхлан оләнән нәмәслән, мўнева амāt, уй тәлән. Мулды мўнева мосл ки, нәң ям па мосты ясәңән нәтлән, нўшайлўв

А.М. Фирсова икел, пухәл, хилнеңәл, па вәңд пида

тўңматлән. Уяңа, тәлаңа, яма ар ол мәр вәда!

Новьёховәт хоттел ёх, Ёмвош:

– Альбина Матвеевна – щит каркам па рәпата педы сәмәң ими. Лўв вән сәм тәйл, кашәң хуята мосты пурайн нәтл. Мулды непек Поднавāt кэща хотн мўне-ва мосл ки, лўв сора-сора вўд па мўнева китл. Вән пәмашипа ясәң лўведа луплўв. Тәлаң еш, тәлаң күр! Найн-Вәртән лавәдман ат тәйлы!

Надежда РАГИМОВА

Ашколайн вәндтыйлды нывремәт дапәттты вер олаңан путәртсы

Округ правительства хотн губернатор не Наталья Комарова Ас хәлдты тыдәш 28-мит мирхот верәнтәс. Тәм мирхотн 2030-мит ол вәнты округев вәлупсы ләшәттты поступсы тәты оса тәхи ех ашколайн вәндтыйлды нывремәт дапәттты вер олаңан путәртсәт.

Мирхотн әкмум кәшәйт лупсәт, хуты нывремәт дапәттты вер олаңан округевн немасыя поступсы вүты мосл. Ши тумпи муй ширн детут кавәртты тәхи пириты па хутыса немасыя ех вантман тайты питләт, ям па епләң детутәт кавәртсәт муй әнтә.

Округ кәща не Н. Комарова хәлдт мәр эвет-пухәт тайты

хотәтн па ашколайтн нывремәт дапәттты поступсы вүты партәс. Ши тухәлпи дүв партәс уша верты, муй ширн Россия па мұвәтн ши вер ләшәтман вәд. Ши олаңан округ нывремәт вәндтәты па айдат ех верәт тәты департамент сайт хуша айкел хәншман питл.

Мосл лупты, тәм олн округ бюджет эвәлт райондүва па вошлүва

ям арат вух мәсы. Ши вухәт ашколайтн нывремәт дапәттты вера мәнләт.

Интәм 91,9 процент арат вәндтыйлды нывремәт ашколайн кавәртум детутн дапәтлыйт. Ши күтн аләң детут пәта әңкет-әщет 45 шойт вух сухуптәләт.

Вәндтәты вер па айдат ех верәт тәты округ департамент кәща хә А. Дренин лупәс, хуты округев луватыйн районәт па вошәт кәшәйт нывремәт дапәттты вер ләшәттты пәта вухн нәтләт. Емвош район па Нефтеюганск вошн эвет-пухәт тә-

рум пәта деләт, вантә, бюджет эвәлт ши вер сухуптәды.

«Мұнева мосл нывремәт дапәттты вер тўңширәңа ләшәттты, ши пәта ямсыева вантты мосл, муй ширн Россия па мұвәтн ши вер тәды. Ин и тәхи ех мұң округев пәта немасыя поступсы хәншләт, ләдн мұң уша верты шир әт тайсұв, нывремәт пәта ям па епләң детут кавәртлды муй әнтә», – лупәс вәндтәты вер па айдат ех верәт тәты округ департамент кәща хә.

Людмила
ГУРЬБЕВА

Газ тайты верәт олаңан айкел тәсәт

Ас хәлдты тыдәш 17-мит хәтәдн Емвошн айкеләт әкәттты ех Югра мұв «Департамент гражданской защиты населения» кәща хә Александр Некрасов па МП «Ханты-Мансийскгаз» кәща хә Андрей Лоцманов пида вәйтәнтыйдсәт. Ши мирхот мәнум пурайн кәт кәща хә газ тайты верәт олаңан айкел тәсәт.

Сырыя айкел ләшәттты ех едпийн А. Некрасов тәмиты лупәс, мәтты тәм ванән округ кәща Наталья Комарова партәс дыв хущеда рәпитты ех лада ищи кұрумн иса чрезвычайной ситуацияйт ширн вудаң мирхот ләшәттты, хута Магнитогорск вошн вера питум хуятәт олаңан айкеләт верты па путәртты мұң хущева вәдты ехлүва, ләдн газ вүшитты муй па ләп хәрәттты күтн иса ушәңа-сәшәңа кашәң вер ат версәт. Шимәшч вән мирхот дыв Ас хәлдты тыдәш кимит хәтәдн ләшәтсәт.

Шәдта мирхотн вүюм поступсәт немасыя мұң округев луватн вәдты муници-

пальной па сыр-сыр «Служба контроля и надзора обеспечения безопасности населения» тәхета щитәт дәкки китсәт. Арсыр кәртәтн па вошәтн тәм юхи хәшум хәтләтн газовой служба тәхетн рәпитты ех внеплановой вандтупсәт версәт па тўңширәңа арталәсәт, муй ширн арсыр хотәтн газ есәдты тәхет ләшәтман вәдләт. Ши верәт тумпийн газовой служба ех кәртәң муй вошәң хәннехуятәт вәдты хотәт дыпидал вантсәт, хута газ унтасн дыв детутәт кавәртләт муй хотләд хошмәдләт. Вантә, ши газ мәнты шўңкәт хот дыпидалн худыева иса тәлаңәт ат вәсәт па яма ат рәпитсәт. Тәп итәх кәртәтн муй

вошәтн хотәң кәшәйт юдн па иса әнтәмәт вәсәт.

Шит пәта газовой служба ех дыв вәдты хотләда юхи питты ән веритсәт па сыр-сыр газ мәнты шўңкәт па яма арталәты шир ән тайсәт. Әхәт округев луватн вәдты муниципальной тәхет эвәлт арсыр айкеләт газ верәт арталум ех китсәт. Аратләдн 175 вевтам вер газ хущи рәпитты ех уша версәт. Ар пеләк ши утәт эвәлт – щит вәдты хот дыпийн деваса верум газ есәдты шўңкәт. Шимәшч вевтама ләшәтум газ мәнты тәхет ищи кұрумн газовой служба ехн тўңширәңа версийт. Шит пәта округев луватн вәдты хәннехуятәт елды иса ушәңа-сәшәңа газ есәдты шўңкәт пида газовой служба эвәлт катләсийлдыт парсийт.

Тәп кәща ясәңәт юпийн А. Лоцманов айкел тәс па тәмиты путәртәс, хуты арсыр

управляющей компанией пида дыв немасыя щимәшч кашәшты непекәт ләшәтман тайләт, мәта ут хұватн дыв кашәң хот дыпия дыведа мосты арат газ иса есәдләт. Тәмхәтл Емвошн дыв 231 щимәшч вәдты хот тайләт. Ши хотәт дыпийн вәдты па газ мәнты арсыр шўңкәт ищи яма вантсәт па арталәсәт. Ши хәтләтн немудты вевтам вер ән па шиваләсәт. А. Лоцманов ясәңәт ширн, Емвош газовой служба ех дыв рәпатаел тўңширәңа па вешката ләшәтләд.

Мет юхи хәшум күтн А. Некрасов тәмиты нәхмәс: «Мұнева идәм пұш па газовой служба ехлүв па әд хәннехуятлүв пида ямәс путремәты мосл, ләдн дыв газ шўңкәт пида иса ушәңа-сәшәңа ат катләсийдсәт».

Владимир
ЕНОВ

Нуви тўт паты худна норма ан верды

Ас халты тылаш 28-мит хаталн «Югра» немпи айкелат акатты хотн «Работа югорских парламентариев в Государственной Думе» немуп мирхот вэс. Щата Ёмвош округ эвалт Государственной Думайн рэпитты хэ Павел Завальный рэпатайл олаңан ай павтас. Мосл лупты, ши хэ тумпи мўң мўвев эвалт щата Татьяна Гоголева, Александр Сидоров па Владимир Сысоев рэпитлдат.

Мет сыры дўв лупас, муйсәр рэпата депутатат верлат: «И вулаң вер – щит федеральной поступсэт дерамтты мосл па щитат паты ёш нух алумты. Кимит вулаң вер – щит нух вантты, хутысаты поступсэт рэпитлдат. Вантэ, итат катрая йилат, па утат мўвев вэдупсы нух алумтыя турас верлат».

2013-мит од вўш эвалт путар манл, хуты нуви тўт паты социальной норма немуп вер верды.

Айкел акатты ёх депутат эвалт иньшассат, муй дўв ши олаңан нэмасл.

– Мосл вэты, муй паты ши нумас паватсы. Вантэ, интум ванты ханнехэйт нуви тўт паты шимд вух сухупталадт, рэпата хотат ши ут паты шеңк ар вух малат. Интум кризис вер вад па миров ушаң вух ан тайл нуви тўт паты вэн вух сухуптаты, щит паты правительстваев тўт тын нух ан алумдалде. Там пўдяң ханнехэйт

20-кем процент араттыя шимд вух сухупталадт, тўт тын 30-кем процента промышленность тахет киньши ара верты мосл. Интум вэн кэщайт пила нумас версўв, хуты йилуп счетчикат хотата верты питлўв. Ши юпийн нуви тўт тын тэп инфляция немуп вер араттыин нух енмал. Хан мўвев хўваттыин цифровизация немуп вер лэщатлы, ши пурайн хуйтат тўт паты вух ан сухупталадт, щит па газ такды юлн омасты питлат. Ма нэмаслум, щиты верты юпийн газ иши вера тынаңа ан йил, иши инфляция вер араттыин нух алумды. Хуты верты, коммунальной верат паты тынат нух алумдыйт.

Тэняд ай тахет потты тылашн экономической развития министерства ёх партсат, ладн социальной норма худна ад верды. Ма ши вера аматсум. Вантэ, Россия мир нўша па тащан хуята орты ан мосл. Итэх хуятат квартайн вадлат, па ёх дыв хотладн вадлат. Итэх семьяит электроплита тайлат, па утат – газовой шўңк. Щит паты дыв ар ширн электричества вўщитлат. Норма верты юкана щиты верты мосл, ладн ханнехэйт мет ар пўш нуви тўт ат вўщитлат. Мўң вадэв, ши ёх нўшайды вадлат, хуйтат ар киловатт тарупталадт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Мўвтел мирхот олаңан айкел тэснән

Тенлуп тылаш олаңмит хаталн Ёмвошн Югра мўвев недропользования па природной ресурсат Департамент тахи кэща ланкар хэ Александр Комиссаров па В.И. Шпильман немуп «Центр рационального недропользования» тахи олаң кэща ланкар хэ Пётр Стулов пила вэйтантайлсат па путремасат. Ши мирхотн айкел акатты ёхлўв уша паватсат, муй ширн Югра мўв эвалт вадты хуятат «Арктические рубежи» немуп мўвтел мир наука ширн лэщатум конференцияин Норвегия хон пелакн вэсат па муй вантсат.

Сырыя ияха акташум ханнехуятат едпийн **А. Комиссаров** тамиты путартас:

– Тамаш арсыр мўвтел мират мирхот «Арктические рубежи» немуп научно-практической вэйтантаупсы ширн таа мосванан Норвегия хон пелак мўвн лэщатсы. Вантэ, тамиты манты верат немасыя тэп увас мўвата дўнтасты хонат хуши вердыйт. Там одн мўң Югра мўвев эвалт тэп хадум ханнехэ иши шив яңхсўв. Щиканща манты едпийн мўң талта карткел хўват Россия хон пелак «Министерство иностранных дел» кэща ёхлўв пила и нумас

версўв па щалта велши Норвегия мансўв. Научно-практической вэн мирхотн ма «Айтистойбища» немуп дўнтаупсы олаңан иса путартсум. Щимаш поступсы верат ин тамхатл ванта Югра мўвн тўншираңа мўв илпи таш каншты тахетн лэщатдыйт. Па хон пелак ёхлўва шеңк амша ма верум айкелдам питсат. Кимит дўнтаупсыин па мўң путартсўв, муй ширн там юхи хашум олатн нефтяникат шущия вадты ханнехэйт пила тўншираңа па шеңк яма дыв кўтэдн арсыр мосты рэпатайт верлат. Ши вер тумпийн

Научно-аналитической В.И. Шпильман немуп центр тахи олаң кэща ланкар хэев немасыя ванлупсэң сохад па хон пелак ёхлўва ванлтас. Ши ут хуши ханшман вэс, муй арат па муй хурасуп вер мўв илпи вуй каншты паа Югра хуши тамхатл ванта араттедн версы.

Щалта па хон пелка яңхум верад олаңан **П. Стулов** арсыр айкелат тэс:

– Норвегия хон пелак хуши ищиты хўв вўш эвалт нефть па газ нух ходумды. Ин Югра мўвевн тэп илем од мар 238-мит муй па 240 миллион тон-

на арат мўв вуй нух амартлы. Норвегия хон пелакн ищиты кашан од мар 90 тонна арат нефть иса ходумды. Дыв иши мўң итэва центр Рационального недропользования тахи тайлат. Тэп ши ут дыв хущеда Норвежской директория немн масы. Ши тахи пила мўң 10 од ияха арсыр рэпатайт верлўв. Сырыя Салангере немуп вошеда яңхсўв. Ёхат па дыв Ёмвоша мўң хущева мўв илпи вуй каншты верат арталаты ищиты юхтыйлсат. Мўң тамхатл дыв эвалтэда иши ар ширн нефть каншты вер уша паватты веритлўв. Нэмастемн, тамаш научно-практической вэн мирхотат кўш дывела, кўш мўнева шеңк мослат!

Владимир
ЕНОВ

Мәнәма шеңк әмәш рәт ясңем дерамтты

Ям, хуты юхи хәшум олатн ханты мир күтн учёной ёх аршәка йил. Россия мұв Наука хәтл елпийн ма айлат ханты учёной не Анастасия Антоновна Шиянова пида вәйтантийдсум па путәртсум.

– Анастасия, мет сыры нәң олңенән путәрта. Хән па хута нәң сема питсән, хута енумсән, нәң әңкен-әшен олаңән путәрта.

– Ма Ямал мұв, Лорвош район Питдор кәртән сема питсум. Асңем Антон Иосифович Сязи, әңкем Галина Никитична, эви опраш немәд Максарова вәс. Лын вұды хотн яңхсәңән. Ин пенсияйн вәлдәңән. Мұң семьяевн ма – мет вән эви. Хәдум апши тайлдум, щит Олеся, Пётр, Ирина. Ин Пётр апсңем вұды хотн яңхәд, әңкем-асңем иши дұведа вұды таш давалты нәтләт. Юдн иса рәт ханты ясәңән путәртсум. Питдора әшколая юхәтмемн ма еша рұш ясәң тайсум, мулты стихәт лұңәтсум. Әшколайн ханты ясәң иши вәндтәсум. Щәта па интернатн вәсум. Ма вәндтыйдты вер сәмәңә тайсум. Мет сыры ма леккара йиты ләңхасум.

11-мит класс етшуптумем юпийн елды Пулңавәт воша мәнсум па педагогической колледжән ай нявремәт вәндтәты вера вәндтыйдты питсум. Нәмәссум, вәлүпсем хұват эвет-пұхәт вәндтәты питлдум. Тәп нумәс версум елды непекәңә йиты. Щирн Ёмвоша юхәтсум, тәта Югорской государственной университетн нявремәт рәт ясәңә вәндтәты неңа вәндтыйдты питсум. Щи пурайн мұң ханты мир учёной неңән Валентина Николаевна Соловарн вәндтәсыов. Ма дұв педәда вантсум, муй щирн дұв рәт ясәңд пелы сәмәң, иса мулты дерамтәд, научной непекәт хәншәд. Щи пурайн ма нумса юхәтсум вәлүпсем хұват рәт ясңем дерамтман рәпитты. В.Н. Соловар унтасн ма «Хәннхә дұвдал-сомлад» немпи дипломной непек хәншсум.

Ин Ас-угорской научной институт хуца рәпитлдум. Ипуляң Югорской университетн аспирантура хуца вәндтыйдты питсум. Щи пурайн ма «Парные слова хантыйского языка (на материале шурышкарского

А.А. Шиянова

диалекта)» немпи диссертация непек хәншсум. Ма научной кәщәем В.Н. Соловар вәс. Щи вән рәпата хәншмем пурайн ма Лорвош район хұват яңхсум, рәтлдам па па хуятәт эвәлт пиләң ясәңәт олаңән иныщәссум па непекә хәншсәдам. Ямсыева хәдәнтсум, муй щирн күтәдн мир путәртләт, щәта иши пиләң ясәңәт хәдсум па имухты непекә хәншсум. Щи тумпи арсыр хәншум йис путрәт, моньшәт, арәт лұңәтсум, щитәт эвәлт иши ишимәш ясәңәт нух хәншсум. Щәта шеңк ар мосты ясәң вәйтсум.

– Давәрт муй әнтә щимәш вән научной непек хәншты вәс?

– Олаң пурайн, хән В.Н. Соловар ясәңәт дерамтты партәс, ма нәмәссум, щимәш ясәң ар хән? Нәмәссум, муй олаңән хәншты питлдум. Сыры омәссум, хәскем ясәң нәмәдмәсум, хәншсум па нәмәсдум, муй щирн ма вән научной непек хәншты питлдум. Щәлта, хән немасыя кәншты питсум, нядсоткем пиләң ясәң вәйтсум. Щи пурайн ар научной непек хәншсум па арсыр конференцияйтн лұңәтсум. Щи тумпи ханты мир учёной неңәт пида, щит С.И. Вальгамов, Н.Б. Кошкарёва, С.В. Онина пида «Диалектологический сло-

варь хантыйского языка: шурышкарский и приуральские диалекты» киника хәншсұв.

Ин научной институтн хәнты ясәң дерамтты тәхийн рәпитлдум. Мұң ияха хәнты ясәң лексика пида рәпитлұв, дерамтлұв па научной непекәт хәншлұв. Тәта рәпитты олңитмемн уша павәтсум, хуты мәнәма шеңк әмәш рәт ясңем пида рәпитты, ясәңәт давалты, тәса дерамтты мосл.

Ям арат ол институтн рәпитмемн ма «Парные слова хантыйского языка» немпи монография, нявремәт пәта «Хәнты ясәң» учебникәт па па непекәт ләщәтсум па хәншсум.

Мәнәма шеңк әмәш тәм научной институт хуца рәпитты.

– Нәң айлат хәнты учёной не, муй нәмәсләң, интәм хәнты ясңевн муйсәр мет давәрт сурт?

– Хәнты хәнтәта алфавит щирн инумса юхәтты мосл, дәдн ихурасуп щирн ат хәншсұв. Велщи хәнты ясәң вәндтәты хуята давәрт. Вантә, тәм йисн арсыр непекәтн хәнты ясәңәт сыр-сыр щирн хәншман вәлдәт, щит вер хән? Ин йилуп буквәйт хәншты олаңән правилайт вәлдәт.

– Ин Питдор кәртән нявремәт хәнты ясәң вәндтәләт?

– Әшколайн яртъяң класс вәнты нявремәт рәт ясәң вәндтәләт. Тәняд юхи яңхмемн ма уша версем, хута вұды давалты па хұд велпәсләты ёх нявремәт хула яма рәт ясәң тайлдәт, щит шеңк ям.

Юдн әңкет-әсет рәт щирн ән путәртләт ки, нявремәт иши ясәң ән тайлдәт. Итәх Питдор кәртән эвет-пұхәт хәнты щирн путәртты ән хошләт.

– Еша нәң семьяен олаңән путәрта.

– Ёмвошн вәлдум. Икем немл Андрей Борисович Шиянов, дұв тұт хәрәтты тәхийн рәпитл. Вошәң мирн лұв әңкел Галина Токчевна Шиянова яма вәйтды, дұв тәса ёнтәсты, тыйты, сәк кәрәтты хошл. Дұв ёнтум дәмәтсұхләд ванкұтды арсыр вандтупсәтн шиваләты рәхл.

**А.А. Шиянова пида путәртәс
Людмила ГУРЬЕВА**

Ваншен тув кэртан мир вэлупсы

Ванзетур кэртан Сүматвош районан ма кэртан кэща не Елена Владимировна Томчук пида вейтантыйдсум па пут-ремасум, хутыса дыв хуцела хуятат вэлдят.

– Елена Владимировна, мата од вүшн Ванзетур кэрт омассы?

– Ванзетур кэртэв 1930-мит олатн эрн там мұва Советской дащ пурайн китум арсыр миратн омассы. Вухаль ясаң эвалт рүщ ясаңа ямсыева ки ин тулмащтаты, щит тывл: «ванши» па «тур», щи щирн ханты ясцевн тэса ки путартты, щит «ваншен тув» муй па «ваншийн етум тув». Итэх рүщатн сурхан дора нематлы, щит, ма щиремн, юврая дэщатум кэртэв нем. Сырыя манум 1970-мит олатн мұң хуцева шеңк вөн «Ванзетурской» немуп совхос пүншман вэс. Кэртан ханнехуятлүв иса худыева щи тахийн арсыр рэпатыйт тайсат. Щи пурайн ар мис па дов тата енмалды. Вөн мисхотат омасман вэсат. Совхосн есум йиңк па ар мисвуй и тахия акатсы па ел тыныты щирата па кэртата тэсыйт. Щи тумпийн мұң лапкайлүв хуши мұңева дэтты мис нюхи па совхос эвалт тынысы. Лұң пурайтн кэртан ханнехуятлүв шеңк ар тахийн турн севарсат па тал мар хотан войт лапатты пата тўнщираңа сопаслэсат. Щалта совхос эхлүв вөн картэпкаин хэрят тата омассат па сўсн ямкем ар картэпка щи акатсат. Мұң Ванзетур кэртэвн катра мисвуй дэщатты тахи па тайсўв. Питы вухсарат енмалды ферма тата ищиты ямкем хўв ямсыева вэс, па лўв унтасалн ар щимаш вухсар сух государстваева иса мийлясўв. Сырыя 1930-мит од вўш эвалт па иса 1960-мит олат вэнта кэртан ханнехуятат тата иса вой-хўд велпаслудман рэпитсат. Эхат совхос пўншсы па пасыр рэпатая дыв катлэсат. Щалта 1990-мит олатн щи рэпитты тахев иса лакки рохнемас. Щи пурайтн ар кэртан ханнехэ иса худыева рэпатыйды хашсат. Итэх эх, вантэ, ищипа катра щирн хўд па вой дыв нўшайдал тўнматты пата велпаслэлат.

– Муй арат ханнехэ Ванзетур хуши тамхатл вэл па муйсар тахетн дыв ар пелак рэпата тайлат?

– Тамхатл кэртэвн араттелдн 441 ханнехэ непека нух ханшман вэл. Мудты вулаң рэпитты тахи тата антэм. Арсыр бюджетной тахет эвалт ай нявремат хатл мар лавалды, кўтуп ашкола, хотат хошмалды, кэртан ханнехуятлүв рўтыщаты, мешат ямалды па айлат эх кэсупсы щирата вэндтыйлды хотат Ванзетур кэртэвн тэп юхи хашум олатн тайлўв. Ай кэртат кэртэв пўналн ищиты худыева нух вўсыйт. Там йисн кўтуп ашколаевн иса па тахет эвалт юхтум няврем вэндтаты эх шеңк вешката па яма рэпитлат. Ин кэртан ашкола хотэвн араттелдн ияха ки лўнатты, тэп 70 пух па эви вэндтыйлды яңхал. Щалта ин ашколаева яңхты нявремат тата рэт ясцела па литература иса вэндталайт. Щи вер тумпийн хурамаңа ентасты, вейт тыйты па сак эвалт сыр-сыр ай пурмасыет каратты урокэт етшуптаты юпийн вэндталайт. Хатл мар нявремат лавалды хотэвн ищиты 40-кем пух-эви енмаллўв. Щи тахийн нявремлўв пида иса ар од мар шушия вэлты кэртан неңлўв тўнщираңа кашан вер дэщатлат па ищи яма рэпитлат.

– Муйсар еманхатлат кэртан хуши кашан од тэса па хурамаңа дэщатлайт?

– Вўтыщалум лупты, хуты там пўш ай кер тылащ юхи хашум хатлатн кэртэвн «Футбол доньш эвалт» немуп районной кэсупсэт мансат. Дыв тата 20-мит пўш там одн дэщатсыйт. Сырыя щимаш касты вер мұң хуцева Ванзетур кэртан кэщая вэлум пурайн Алексей Ефимович

Шесталов верас. Там сўсн лўв ищиты район луватн «Мань хап» немуп ай хопан кэсупсы округевн вэлты «Югра лыднуптаты» тахи мийом вухан нетупсы унтасн Ванзетур кэртэвн йилпа пўншас. Тамаш ай хопатн касты кэсупсы кимит пўш мұң хуцева манас. Юхи хашум олатн Алексей Ефимович Емвошн вэл па рэт Ванзетур кэртан ищипа ан юремалдэ па, мосан, щит пата «Мань хап» немуп ай хопан кэсупсы лўв тата дэщатсалэ. Щалта кэртан рўтыщаты хотэвн рэпитты неңат кашан еманхатл пурайн арсыр хураман якты-ариты хотат верлат. Итэх утлал пида дыв Игрима муй Сүматвоша немасыя яңхлат па район вандтупсэт хуши ищиты кэслат. Дыв якты-ариты хотлалн нын яма уша паватлаты антэ тэп рўщ арат муй якты щират, ханты па вухаль эхлўв-неңлўв арат муй па якат дыв ищиты арсыр мират едпийн вандталайт.

Владимир ЕНОВ

Вухаль мир газета 30 ода йис

1989-мит ол вўш эвәлт мўң округевн «Луима сэрипос» вухаль газета етәд. Тәм олн лўв хәлүмъяң ода йис. Шци тумпи немәлт газета вухаль ясаңән әнтәм, ширн вухаль мир тәп «Луима сэрипос» газета рәт ясаңән лўңәтләт.

Олаңмит номер 1989-мит олн тәндуп тыләш 11-мит хәтлән етәс. Шци едпийн 1958-мит ол вўш эвәлт вухаль ясаңән айкеләт «Ленин пәнт хўват» хәнты газетайн есәдсийт. Шитәт педучилишайн вәндтылум пухәт хәншийлдәсәт, щит **И. Меров, С. Гоголев, В. Меров, С. Ромбандеев, К. Албин, М. Албин, С. Гоголев, А. Анемгуров, И. Самбиндалов, К. Яркин, Н. Сайнахов** па **В. Вахрушев**. Шци тумпи щәта юх эвәлт арсыр пурмәсәт верум хә **П. Шешкин** хәншум путрәт, вухаль мир поэт **Ю. Шесталов** стихәт па **М. Вахрушева** хәншум айкеләт есәдсийт.

1989-мит олн Юван Шесталов, хәнты мир поэтесса Мария Волдина па вухаль мир учёной Клавдия Афанасьева нумәсн юхәтсийт вухаль ясаңән атәлт газета пўншты, щит пәты шци олаңән кәщәята пицма хәншсәт. Щиты вухаль ясаңән газета тывәс.

Олаңмит пурайн щәта айкеләт па путрәт **К.В. Афанасьева, Н.В. Сайнахова, Н.М. Садомин** хәншсәт. Ешавәс **А.Р. Станиславец, Р.К. Бардина, А.М. Хромова, Т.С. Гоголева, С.С. Динисламова** па па ёх газетая хәншты питсәт.

1991-мит олн лўң пурайн вухаль газетайн **С.М. Ромбандеева** рәпитты питәс. 1993-мит олн газетая **В.В. Узель** (Хозумова) юхтәс. Шци неңән интәм ищи «Луима сэрипос» газетайн рәпитләңән. Шци олаңн

газетая айкеләт **Е.И. Ромбандеева, Л.Т. Костин, С.А. Попова** хәншсәт, **А.С. Тарханов** стихотворенияйт па **А.М. Конькова** хәншум путрәт вухаль ясаңа тулмаштәсийт па газетайн есәдсийт.

Мосл лупты, 1991-мит олн «Луима сэрипос» па «Хәнты ясаң» газетайнән ияха пиләтсийңән. Объединённой редакция кәщәя **М.К. Волдина** павәтсы. «Луима сэрипос» газетайн кәщәя арсыр олаңн **А.Р. Станиславец, С.М. Ромбандеева, В.В. Узель** вәсәт. 2005-мит ол вўш эвәлт **Г.Р. Кондина** газета кәщәя вәд, лўв редакцийн 2001-мит ол вўш эвәлт рәпитл.

Олаңмит олаңн вухаль газета кәт лопәсн хәншман тыләш мәр кәт пўш есәдсы. Әхәт лапәт мәр няд лопәсн есәдты питсы. 2012-мит ол вўш эвәлт газета хурасәңа йис, тыләш мәр кәт пўш 16 лопәсн етл. Ар ол мәр газетайн **Галина Кондина, Вален-**

Вухаль газетая хәншты ёх **К.В. Афанасьева** пида 2001-мит олн

тина Узель, Светлана Ромбандеева, Тамара Мерова, Людмила Теткина, Николай Меров рәпитләт. Сыры итәх олаңн щәта **Александр Вьюткин, Анна Алгадьева** рәпитсәңән. Айкеләт хәншты хуятәта вән унтас тәсәт вухаль мир учёнойт **Е.И. Ромбандеева, К.В. Афанасьева, А.И. Сайнахова**. Лыв ар пўш газетайн рәпитты айлат ёх пәты вәндтупсәт ләщәтйилсәт.

М.К. Волдина юпийн 2002-мит ол вўш эвәлт хәнты па вухаль газетайнән редакцияйн кәщәя **Р.Г. Решетникова** павәтсы, щиты лўв 2018-мит ол лыпәт хойты тыләш вәнты рәпитәс.

Интәм редакцияев кәщә юкана **Г.Р. Кондина** вәд.

Газетайн хәншты хуятәт рәт вухаль мир пәта вән вер тәдәт, дыв унтасәдн округевн вәдты мир арсыр айкеләт, вухаль мирәт вәдупсы олаңән уша павәтләт. Дыв округ хўваттыйн па финно-угрәт вәдты тәхета айкеләт әкәтман яңхләт, арсыр ёх пида вәйтантыйлдәт, щәдта шци олаңән газетая хәншләт. Шци тумпи дыв округ әшколайт хўват яңхләт па нявремәт вухаль ясаңән айкеләт хәншты вәндтәдәт, кашәң ол нявремәт пәта арсыр кәсупсәт ләщәтләт.

«Луима сэрипос» газета 30 ода йис, шци арат ол мәр щәта рәпитты ёх тумпи округ мир ищи айкеләт хәншләт. Щит **М.Т. Двинянинова, Н.К. Тасманова, Р.П. Хозумова, С.С. Мерова** па па ёх. Мўң, «Хәнты ясаң» хущи рәпитты ёх, вухаль газета ләщәтты хуятәта емәңхәтләд пида ям ясәңәт лупты ләңхәлўв. Елды ищиты каркама, яма ат рәпитләт, хотәң ёхләд пида уяңа, тәдәңа, яма ат вәдләт!

Надежда РАГИМОВА

«Луима сэрипос» хущи рәпитты хуятәт **М.Т. Двинянинова** пида 2019-мит олн

Дүвөл вәтаң хәннәхәя ән дүңәтләлдә

Россия народной мастер хә Александр Сайнахов – Ёмвош округан па па мұватн вәтаң хуята вәд. Тәп дүв щиты ән нәмәсл: «Мәнем вәтаң хуята ән дүңәтләдем. Ма – әд хәннәхә». Ма щиремн, дүв нәртама щиты нәмәсл, тәса пурмәсәт вертал пәты дүв мұвев кәща неңән ям мойлупсийн мәсы, ар пұш окружной, всероссийской па мұвтәд вертут верты хәрәтн ишәкты непекәтн катлуптыйлдсы.

Александр Дмитриевич пида ХХ-мит «Мужские и женские ремёсла: музееведческий и этнопедагогический аспекты» немуп мирхотн вәйтәнтсум. Щи ут тәняд дүңән «Торум Маа» музейн мәнәс.

– Тәм мұвн нәңен арсыр мирхотәтн вәйтәнтыйлдәм, хулта пурмәс верты па вәтаң хә иты вохәнтыйдн. Щәлта па мұвәта нәдам яңхләдн. Алпа, па хон пеләкн ищи вәдләдн. Мосәң, Венгрияйн вәсән? Югра эвәлт мир щив ванкүтды яңхләт.

– Па хон пеләкн иса ән вәдләсум. Вохәнтыйдсыюм, тәп щив яңхты каш ән тайлдум. Муй Венгрияйн верты? Тәм одн Пулңавәт вошн «Славим человека труда» немуп хәрн па Москвәйн вәсум, 2013-мит одн Пермь па Тюмень вошәна яңхсум. Щирн, Россия хұваттыйн яңхлдум. Хулта вохдыюм, щив щи мәндум. Ар од тывәлт-тухәлт яңхлдум па арсыр вертутәң әх пида вәйтәнтыйдсум, дыв пидада рәпатаев оләңән пуртремәлдүв па альдүв, хуйтат муй пурмәс верләт. Щит әмәщ вер. Щимәщ хәрәта нявремәт ищи вохты мосл. Мосәң, мұң пеләва вантман, дыв хәнты ищи вертут верты вұянтләт.

– Нәң тәта юнтут луват вухәд хотые верләдн. Тәм тәхи рәпатнекәтн щит верты партсийн?

– Па муй. Хән тыв вохсыюм, щи пурайн щи оләңән лупсыюм. Щит пәты вәсәм, муй тәта верты питлдум па юдсаты кеши, вултуп па па утәт пәнән вұсум. Тәмәщ ай ут верты шеңк вулкәң вер, вәншәк пурмәс верты кеншәк. Па хуты верты? Муй верты партсыюм, щит щи верлдум.

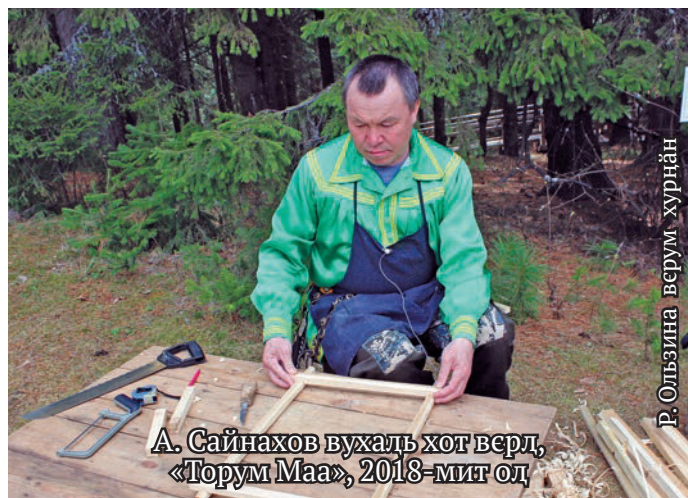
Сыры вухәят тәм хурасуп хотәт омәссәт. Интум щит верты вулдысәт. Щекурьяйн тәмәщ хот иса ән хәщәс. Тәм йисн хәннәхәйт ләщкам хотәт вән ишнет пида омәсләт. Катра йисн хотәт айт вәсәт.

– Ар хәнты па вухәд ай пурайн пурмәс верты вәндләт. Нәң, алпа, ищи щи пурайн щит верты питсән?

– Айтәдн вантсум, хутысаты вәндәт әх вертут верләт па ищиты верты питсум. Мет оләң пұш нымәд версум, әхәт кұншпәң юх нюхәртсум. Мұң әш вой тайсұв па турн вертыя кұншпәң юхәт мосләт.

– Ма вәдем, нәң дүв пурмәсәт ищи верләдн. Вухәят катра йисн щитәт верәнтсәт?

– Рәтлүв вұдең әха, вой-хұд вәдты хуята вәсәт, әнтуп келдал хурамттыя дүв пурмәсәт верәнтсәт. Ма вәна ювмеңн щит верты питсум. Ай пурайн ән верәнтсум, тәп вантсум, муй щирн хә әх щимәщ пурмәс верләт. Интум щи утәт тумпи нарәсты юхәт верлдум, тәп нарәсты ән хошлдум.

А. Сайнахов вухәд хот верл, «Торум Маа», 2018-мит од

Р. Ользина верум хурңән

– Нәң Сұмәтвош район Щекурья кәрт эвәлт вәдләдн. Муй пәты Сәрханл воша касәлсән, хута ар од вәдләдн?

– Щекурьяйн сема питсум, әшколайн Саранпаулян вәндтыйлдсум. 1992-мит одн армияя мәнсум, Свердловск хуши вәсум. Әхәт щәдсаты юхи йисум, воша мәнты кашәм йис. Сәрханл воша мәнсум, щәта 1995-мит одн ГПТУ-17 немуп хотн столяр-станочник немуп хәя вәндтыйлдсум па комбинат хуши овәт, ишнет версум. Щәдсаты 2000-мит одн «Старый Сургут» немуп тәхийн шуши мирәт культура хота мәнсум. 18 од щәта рәпитлдум па вухәд культура нух адмәдтыя немасыя вұянтсум. Мұңева йис вәлупсәв юремәты ән мосл, едды щи вер тәты мосл.

– Щи нумәс тайман, алпа, нявремәт пурмәс верты вәндтәдн?

– Хән дыв ЦНК хотәва юхтыйлдәт, тунты муй юх пурмәс верты вәндтәдүв. Щәта пурмәсәт вәндтәты хот йит тайлдүв, ма пурмәсдам ищи нух пунман вәдләт. Щитәт эвета па пухәта вәндтәдум па путәртлдум, муй щирн версәлдам.

– Пурмәсдан унтасн вух холумтыйлдн?

– Хән мұң хушева рұтыщәты әх юхтыйлдәт, еша вухәна ювәнтлдум. Итәх хәннәхәйт немасыя вух саты пурмәс верты партләт. Ищипа щи верн ушәң вух ән холумләдн, щит пәты хутты рәпитты мосл.

– Тыләщ вухен ямарат?

– Шимл. Хән ед тыныты пурмәс верты партдыюм, щи пурайн аршәк вух сухуптәды. Хән щимәщ вер әнтәм, лавәрт вәдты. Кәртән хәннәхә дүв омсум кәртәпка па дүв вәдпәслум хұд тайл. Вой-хұд вәдпәсләты хуят дүвөл па семьяйл лапәттәлдә. Вошн вәдты лавәрт, муй мосл, иса лапкайн ләтты мосл.

Реональда ОЛЬЗИНА

М.Г. Эккерт (Молданова)

Институт образования тахийн
рэпитум ёхлал пида

Н. Вах верум хураг

Мария Эккерт верум пурмăсăт вандтупсы пўншсы

Мўв-авăт па Хăннехə пурмăсăт давăлды хотн тəнлуп тылăщ кимит хăтлăн Россия народной мастер не Мария Григорьевна Эккерт 60 тăда ювум вўраңан вандтупсы пўншсы. Щăта лўв верум пурмăслад вандтăсыйт, щит щăшкан, вой сух, тунты, сăк эвăлт верум утăт, хăнты ернасăт, щăшкан сăхăт, ухшамăт.

Мария Эккерт (Молданова) – хăнты не, Сўмăтвош районан Ваньщавăт кəртан се-ма питăс. Лўв айтелн аңкиды-ащиды хăщăс, Нялино кəртан щəкащ-ты нявремăт тайты хотн енмăс. Ашкола юпийн Ёмвошн педучилище хуща ай нявремăт давăлды па вəндтăты неңа

йиты вўтыщăс. Щит ет-шуптум юпийн Ёмвошн садикн рəпитты питăс.

1994-мит олн «Хəдые» немпи садикн шуши пушхăт пăта немасыя «Шоврие» тăхи лəщăтсы. Щăта дыв хăнты па ву-халь щирăта вəндтăсыйт. Мария Григорьевна щив рəпитты вохсы. Лўв щə-кащты нявремăт тайты

хотн енмăс па увăс мир-рăт олăңан немăлт аң па вəйтăс. Щит пăта Санкт-Петербург вошн культурология щирн вəндтыйлды питăс. Щă-та лўв шуши мирăт олă-ңан ар мосты ут уша павтăс па рəпатайл мет тəса лəщăтты питсăлд. Щи верн лўвела Е.А. Нəмысова па Р.Г. Решет-никова шеңк яма нəт-сăңан.

Щи пураин Мария Щайлтыева хăн-ты пурмăсăт верты питăс, əхăтшăк па хăнты ернас, щăшкан сăх єнтăс, тўрдопсăт

кəрăтты вўянтăс. Тəса хăнты пурмăсăт верты Ваньщавăт кəртан вə-лум Евдокия Егоровна Молданова па Матрəна Егоровна Яркина упе-ңăлн вəндтăсы. Упе-ңăл шеңк апрăң па хăнты пурмăсăт верты тəс неңăна вəсăңан. Шиты айкемн Мария Григорьевна шўкщăты вера щи катлăсăс. Лўв арсыр вəйтантупсəтн, вандтупсəтн, емăнхăт-лăтн пурмăслад тəть-люман яңхты питăс. Мария верум утлал ин-тăм арсыр па хон пелăк мўвăтн па Россия арсыр вошăтн вəлдăт.

2008-мит олн Мария Григорьевна «Народный мастер России» вулаң немн юкантсы. Лўв «Со-юз художников России» па художественно-экспертной совет оса тăхе-ңăна луңман вəл.

М.Г. Эккерт тəса Мəнтăсты па шўк-щăты верăд пăта арсыр мойлупсəтн па ишăкты непека́тн мойдылдсы.

Тăм вандтупсəл Мўв-авăт па Хăннехə пур-мăсăт давăлды хотн ай кер тылăщ 20-мит хăтл вəнты мăнты питл.

Надежда ВАХ

Вандтупсыя юхтыдум хуятăт

Ханты мир верят пелды кердасум

Ипүш командировкая маны едпийн етн юдн омасман роман ешем Тарасов ретем олаңан ханшум непека сөхтәсем. А муй па? Шәлта Лаңки пос воша юхатсум па рет неңем Маргарита Филипповна Заяц пида вөйтантсум. Лүв эвәлтәда уша йис, ма щасем апши Филипп Степанович Тарасов Анна Михайловна Конева ими тайс. Лүв Маргарита Заяц упия вәс.

Маргарита 1962-мит одн Лорвошн сема пйтәс. Ащел Филипп Михайлович Конев – сәран ики, аңкел и пелка юрн, и пелка – ханты, немд Анастасия Николаевна Ландо. Маргарита щиты путәртәл: «Ащем Муши кәрт эвәлт вәс, дыв семьяед тынесты вер яма тайсәт. Щатьщасем Питдор кәртән лапка тайс. Ипүш вет шурәс шойт вәтшәс. Щит, неш, хотхәры длохәтты неңән долумсы. Ши вер пәта щатьщасем Омск вошәң кәсна хота омәссы.

Аңкем Приуральской район Товопогол кәртән сема пйтәс. Аңқаңкем Елена Ямбовна, аңщасем Николай Сергеевич Ландо. Аңкем рәт ин Харсаим па Аксарка кәртәңән вәлдәт, ванкүтлы щив мойңа яңхлум.

Аңкем-ащем Пуднавәт вошн партийной ашколайн вәндтылдсәңән па вәтаңа йисәңән. Лын непекаң хуятңән вәсәңән. Аңкем няд ясәң тайс: юрн, ханты, сәран па рүш.

Ащем аңкел-ащел шеңк аң ләңхасәңән, ләдн лүв юрн-ханты не имия вүс. Тәп ащем аң хәләнтәс па имеңа йис. Мүң семьяевн хәт няврем вәс. Ащем Вудәң Отечественной даләң далаңсәс, щи юпийн хүд велпәсдәты вер әхтыин инспектора рәпитәс па мир эвәлт вой сүх әктәс. Лүв ванкүтлы мәшитәс. Ма тәп вет ода йисум, хән ащем пәрәс».

Маргарита Лорвошн яң класс етшуптәс. Ши юпийн вошәң кәщайн вохсы па лупсы: «Нәң Пуднавәт воша мана, культура вера вәндтыла па юхды керда! Тәта нәң культура хот кәщая йилан». Тәп лүв аңкел аңтәма йис, щирн Зинаида упелд юхтәс, Маргарита па Елизавета апщәңәл Нижневартоск воша тәслә. Щәта дын мүй илпи питы вуй вүты вера вәндтылдсәңән. Ши юпийн Маргарита 18 од оператора рәпитәс. Икеңа йис, хәлүм няврем Андрей, Анастасия па Виктор сема пйтсәт. Ин Маргарита Филипповна кәт хилы Всеволод па Дима тайл.

1990-мит олатн иса Россия па Югра мүйев хүваттыин шуши мир вәлупсы нух адумты пйтсы. 1998-мит одн Лаңки вошн «Югра дылнуптәты» тәхи версы. М. Заяц щиты путәртәс:

– Мүң тәхев кәщая Маина Ефимовна Макарова (Шесталова) йис. Олаң мирхотн уша павәтсүв, муй верты пйтлүв. Ма имухты культура верят тәты пйтсум. Едды шуши мир вәлупсы пәта «Социально-экономическая программа» поступсы хәншсүв па вошәң дума депутатлүва щи олаңән путәртсүв. Ин вош бюджет эвәлт щи поступсы тәты щира вухн мәдыюв. Имухты няд хуят тарма рәпитты пйтсүв. Мин Антонина Ануфриева пида куль-

М.Ф. Заяц хүд, хошум йиңкән мир лапәтл

тура верят тәсман. Галина Змитрович нявремәт пида рәпитәс.

Ин хүвн ма вошәң тәхев хуша кәщая рәпитлүм. Ма щиремн, мет вудәң верем – щит вошәң шуши еха нәтты. Итәх хуятәта рәпата вөйтты нәтлүм, итәх еха арсыр нүшайт түнматты. Щирн ванкүтлы вошәң кәщайта, арсыр рәпата тәхета яңхлүм па щи олаңән путәртлүм.

М.Ф. Заяц шуши мир тәхи па щәта вәдты «Сорни еш» тәхи олаңән айкелд тәс: «Муй пәта ма шүкшәты вер пелды сәмәң? Вантә, аңкем тәса пуркайт, щәшкан сәхәт, ернасәт па па дәмәтсүхәт ентәс. Ашколайн вәндтылдмем пурайн ванкүтлы интерната яңхсум, ханты эвет эвәлт сәк кәрәтты вәндтылдсум. Ма немудт пурайн аң нәмәсум, хути вәлупсем хүват юхды ханты мир культура пелды кердәлүм. Щиты тывәс, щирн щит ма верем».

Шуши мир центр хуша тәлаң од хәншман вәл, муйсәр емәңхәтләт ләшәтты пйтдыит. Щиты Вурңа хәтл, «Пүпи якхот», Мүвтед шуши мир емәңхәтл, финно-уграт хәтләт па па емәңхәтләт

ләшәтдыит. Ши пурайн Лаңки воша Тром-Аган кәрт эвәлт «Тром еван мокут», Лянтор вош эвәлт «Пинэли» па па якты-ариты тәхет ех юхтылдәт. Ипүш Ямал мүйв Тарко-Сале кәрт эвәлт якты-ариты ех вәсәт. «Нефтяник» немпи вошәң культура хот ех ищи яма нәтләт.

«Сорни еш» тәхия арсыр луват вошәң ех юхтылдәт, щит айлат ех, вәна пелка ювум хуятәт, мәшәң нявремәт. Шуши мир культура тәты тәхи ех «Анастасия» немпи мәшәң нявремәт лекщитты хот ех пида ияха рәпитты щира «Кашашты непека» тайләт.

Ма иныщәсум, мәс-тәл муй аңтә вошәң мира ентты, сәк кәрәтты. М.Ф. Заяц юхды лупәс:

– Па муй. Вән хуятәт хәтл күтуп артән юхтылдәт па тәп етн 9-10 щосн юхи мәндәт. Ши пурайн ма шуши мир вәлупсы олаңән путәртлүм. Па мир имета лавәрт ханты хәншет ентты муй сәк эвәлт кәрәтты. Мет сыры ма кашәң хәнши олаңән путәртлүм, ләдн дыв уша версәт, муйсәр тәхета ентты рәхл.

Людмила ШУЛЬГИНА

Лимпас яун сэрханд мўвн вәд. Тәм юхан пўңадн хўв йис телән Русскин ёх вәнт кәртәдәдн вәлдәт. Вўт кәртәдәдн ард пеләк мир авиет давалдәт. Хә хуятәт питы вой, вўрты вой па хўд велпәсдәдәт. Шәңкмум ухуп лўң хәтләтн мурта мәрәх воньшдәт. Тәрум сўса йитийн вәнт шушийн вәдты мир ёхум воньшумутәт, хумәсвәдәт әкәтләт.

Лимпас пўңад ай кәртие

Вәнт кәртән әд рома
Омәсты кәм әнтәм,
иса арсыр рәпата верты
мосд. Шәдта не хуятәт
нәйң юл, хәншәң юл
мурта ёнтләт. Ишиты
1970-мит оләтн Кирилл
Николаевич имед По-
лина Яковлевна пида
вәнт кәртән Лимпас
явун пўңадн вәснән.
Ши пурайн юханәтн хўд
па вәнтәтн вой аршәк
вәс. Дын нявремәң хотн
енмәдсәңән. Полина
Яковлевна сыры икел
Иван Покачев вәс па дын
хәт няврем тәйсәңән.
Шәдта нявремдәд аши
әнтәма йис. Ши юпийн
лўв кимәт пўш хәя Ки-
рилл Николаевича Рус-
скина нәмәдмәс. Дын
яха кәт пухие Михаил па
Сергей енмәдсәңән. Ин
тәм хәтл дын ай пухән
Сергей Кириллович Рус-
скин Лимпас явун пў-
ңадн вўдыедад давалд-
ман вәнт кәртәдәдн вәд.
Мин лўв пидада вәйтан-
тыйдсумн па путәрт-
сумн. Лўв вәлупсәд олә-
нән тәмтиты лупәс:

– Ащем Сергей Ки-
риллович Русскин 1948-
мит олдн сема питәс,
Ермаково вошн әшколайд
етшуптәс. Елды ар-
мия юпийн тўтәң хопн
яңхты хәя вәндтыдәс.
Шиты лўв вән йиңк
вәдум пурайн тўтәң
хопн Сәрханд вош
эвәлт Русскинской па
Ермаково вәнта мир
па детут тувман яңхәс.
Ащем нумсәң па хәрши
хуят вәс. Аңкем Полина
Яковлевна пиң мўв не,
эви опраш немд Тай-
бина. Ма вән семьяйн
енумсум, няд яй па хәдүм
упи тәйдүм. Ая вәдмемн
иса вәнт кәртән вәсум
па яма нәмдем, сўса

У. Данило верум хур

С.К. Русскин

йитийн хәтләң хәтләтн
мўң нуви дантәң ёхумн
воньшумут әктыйдсўв.
Шәдта воньшуплўв тә-
кантийн аңкев хуща
ши хәхәлдўв па ўвәтлўв:
«Аңка, вунышәп тәдла!»

Ащевн па вар вантты
тәтьдийдсаюв. Лимпас
явун хуща вән сортәт
пәна лунийдсәт. Шәдта
етна йитийн ащем, аң-
кем мўңева Тонья ики
оләңән арсыр йис пут-
рәт путәртыйдсәңән.

Тәм Русскин хотгел
ёх щиты мўв вуй
нух талты мир юхәтты
вәнта вәсәт. Сергей ай
пухие щирн ай вәс ши
оләдн, тәп ащел, аңкед
па упидәд, яйдәд пида
яха вәдум шуняң хәнты мир
йис вәлупсәд нәмләдә.
Әхәт мўв вуй нух талты
ёх нюр дыв кәртәдн
Лимпас юхана хиш нух
вўты гидронамыв немуп
ут версәт. Дыв вой-хўд

велпәсдум юханыед
иса ара хирса. Щирн
Кирилл Николаевич
сўт ёха пищма хәншәс.
Ши юпийн лўв тәп
нәтса нефть кәншты
ёхн Лимпас юхан тыя
касәдты. Вәдум кәртәд
эвәлт холдуман-еслу-
ман ши касәдсәт.

Па тәхия мәнмел
Юпийн ар нявре-
мәң хот ащилы питсәт.
И пўш тови хәтәдн
ащел әхәд еңкән юхана
роханьяс па әнтәма йис.
Әхәт аңкиел иши йиңка
питәс. Щимәщ пәдтап
верәт юпийн Сергей
уяңа па юнтәңа енмум
няврем олдәд сүхәнсәт.
Лўв Русскинской воша
нявремәт тәйты хәтә
сы. Шәдта лўңа йитийн
хулығыа нявремәт аң-
килад-ащиләд хуща вәнт
кәрта мәнләт, Сергей вош
хәрыйн рәтнадәд пида
вәс. Мосд лупты, лўв

Анатолий вән яедн иса
нәтман тәйса.

Әхәт әшколайд
Лямино вошн ет-
шуптәсдә. Елды Русскин-
ской вошн «Центр на-
циональной культуры»
немуп тәхийн рәпитты
питәс. Әхәт па А.П. Яд-
рошников немуп йис
пурмәсәт тәйты хотн
кәпәртәс. Лўв арсыр
тәхета рәпата вўян-
тыдәс. Имудтыйн Сәр-
ханд воша мәнәс. Лўв
щирн нәмәсәс, вән вош,
рәпата щәта ар. Тәп
кев воша, карты воша
юхәтмәдн ар ол мәр рә-
пата вәйтты кўртәсәс,
вәдты-хәдты хот ән
тәйс па вухды питәс.
Тәп Русскин ёх ай пух
ишимурт елды нух
вуратәс.

Ипўш Сәрханд
Вошн хәнты имие
Людмила Егоровна Доб-
рынина уша версәдә.
Тәм имийн лўв стро-
польщика вәндтыйдты
тәхия китса, па әхәт ши
вер әхтыйн рәпитәс.
Елды Сергей кашәң
лўң Людмила Егоровна
Добрынина вәнт кәрта
яңхәс. Щәта шуши мир
нявремәт рўтьшәты
«Орт Ики» немуп хәрн
рәпитәс. Имудтыйн
2002-мит олдн Сергей
Санкт-Петербург воша
А.И. Герцена немуп
института вәндтыйдты
вўянтыс. Әхәт Людмила
Егоровна Добрынина
унтасн Сергей «Старый
Сургут» немуп йис
пурмәсәт тәйты хәтә
рәпитты вўсы. Тәмтиты
арсыр тәхетн яңхум
олдәдн Сергей Лимпас
явун пўңадн вәдты кәр-
тыед вәдума па вәд-
мийдсәдә, ара па ари-
ийдсәдә. Оләт мәнум
юпийн Лимпас явун
кәртиед мўв непекәтн
версәдә. Ин тәмхәтл
Сергей Кириллович
Русскин вәнт кәртәдн
вәд па яңкем мулдас
вўдые тәйд.

Ульяна
МОЛДАНОВА

Йис вәдүпсы такды вәдты ын веритл

👉 Елды путър. Олән лопәсн олңитуман вәд.

– Яков Никифорович, иса катра ширн вәдты ын тывәд. Вәдүпсы пасыра йис па интум ар ханты па вухаль тәм йис ширн вәддәт.

– Хән мосумл, хәннехә лупл, хуты лүв йис ширн вәд. Па ши вер емаңа тайлалдә. Хуйтат тәм йис ширн вәддәт, щитәт нәртама ши оләнән пәшкәдәт. Итәт лупдәт: «Нән воша ки касәлсән, ләдн иши тәм йис ширн вәсән». Ма катра йис вәдүпсы такла вәдты ын веритлдум. Вошн иши пурмәс верты па йис верәт лавәдты рәхл. Тәм музея семинарәт такла юхәтты рәхл па тәта пурмәс верты.

Яков Никифорович Тарлин 2006-мит ол вүш эвәлт Россия народной мастер нем тайл. Лүв Нуви сәңхум район Касум вош эвәлт вәд. Ашкола юпийн «Казымской» совхосән рәпитәс. Армия эвәлт юхи юхтәс па иши щәта рәпитәс. 1990-мит оләнн Культурно-антропологической ашколайн (КАШ) ай әх пурмәс верты вәдтәс, әхәт тренера вәс. Интум рәпатайды хәщәс.

– Хуйтат тәта муй вердәт? Уша вәд, нына-на мирхот мәнты мәр пурмәсәт етшуптәты мосл.

– Тум хәйдан муй вердәт? Ушәңа ын хәдәнтсем. Тәм Коляйн, лехәем, пай лупас верл. Хутты әхдан дов әхәд верләт, Пашаен (Тользин) щәта вүды әхәд верл, нюхрәнтман тута хутты омәсл. Арсыр рәпата әх вердәт. Тәмиты вәтьща юхтән-тәвн әмәш, вантә. Хутты мудты ын вәдән ки,

муйды верты, муйды олңитты, хуят хуша еша яңхлән па вантлән. Хуты вәдтәйды иши мосл, иса хән вер имухты тывл.

Ма интум ай хоп пәты верлдум. Щәлта ведши пойлад-муйлад, шәпи тохәслад тыв әнтты питдәлдам. Худна пәтәд сәвәрдем, муй нюхәртдем. Кәт еша вүйман карты вултупн ай хоп пәты пайды вердем.

Толик Вадичупов ясәң сәма рәхәс. Лүв лупәл: «Нын педана вантлән, кәл, ишипа мирхот сухәнты вәнты пурмәсәт вердәлән. Нын ушәң-сәщәң әх». Ма юхды лупсум: «Мүң тыв па хуят пелы вантты па вәдтәйды юхтәйылдүв». Ал вәдты каша хән тыв йилдүв. Тәта Егор Алексеевич Кунин верум ай хоп вәд. Хопәд вантсем, лүв хоп пәты иса пайдыя ын версәлдә. Щимәш ай хопәтн мирев холуп вантты яңхләт, интум кәсты питсәт. Сергей Васильевич Кечимов иши щимәш хопәт верл. Лүв хоплад веткем метра хуваттыын.

– Нән нәдам «Торум Маа» хушты вертутәң хә-рәа юхтәйылдән. Елды муйсәр верәта ләңхалән вәдтәйды?

– Кев пурмәсәт верты хәр щикүш вәс, кимит пүш верты мосл. Атәлт семинар верты мосл, хута адыты, муй ширн ям юх вәнтән вәйтты. Интум әхлүв вертутәң хәрн муйн мәдыйт, щит эвәлт пурмәс ши верләт.

Николай Тасьянов:

– Щит тәдаң наука вәнтән ям юх вәйтты. Нын нохәр юхәт кәрн еңта лакәт вантсәтн? Щимәш юх хуши дыпел

Анатолий Брусницин, Яков Тарлин па Николай Носков. «Торум Маа» музей, 2018-мит ол

худт дыйса. Каркам әх тарум ишкийн даюм вей вертыя юх кәншты яңхләт. Ши юпийн камн даюм верләт. Ишкы пурайн юх сорум, немасыя нух сорәдты ын мосл.

– Яков Никифорович! Рүшдан вәдтәйды пурайн иньшәсләт, муй ширн пурмәс верты. Хәнтәт хәсда вантләт, әхәт ишкы верләт. Мосәң, интум рүш ширн нявремәт вәдтәты мосл?

– Нюхрәнтәнән айл-тыева дывел вәдтәты мосл: муйды нюхәртты, кеши муйды тайты. Ай няврем хән кеши еша вүл, ишимурт лүвел вантман ши тайлән. Мүң ая вәдмевн кеши вүлүв па нюхрәнтты омәслүв, ешем эвәтмәдем па хәсда ши юхи мәнлүм. Әңкем, вантә, юдн ешем шив йирумтләлдә. Ши, тәрмәл. Әхәт мәр мәнл, па ши пурмәс верты нумсән питл. Па ши кеши еша вүлән. Айкемн щиты ши вәдтәйылдән.

Яков Тарлин арсыр пурмәс юх, лүв па тунты эвәлт верл. Ши тумпи айдәт әх тумранән юнтты па хәнты якәт

якты вәдтәд. Лүв нәдам Пүпи хотн луңәлтупәт верты хуята вәдләд. Щәлта арсыр вертутәң хәрн лүв пурмәслад мира вантләт па хәннехәйт вертут верты вәдтәд.

– Нән, алпа, ед тыныгы пурмәс иши верәнтлән?

– Тәм йисн кешет верлдум. Юх марган-цовкайн нердем, пита атл, щәңхитла па щәлта ши эвәтдем. Кеши щит ар верәнтлдум, ол мәр ветьяңкем ут тыныман вәд. Ар щира щитлам вердәлдам, хурамән эвәтләлдам. Катра йис ширн хурамәт верлдум. Вантә, ими кеши хурамәң вәс. Имена верты кешийн сотпәд тунты эвәлт верла па хәншийн верла. Тәм йисн рүшен, вантә, щимәш пурмәс кәншәд.

– Хәнты ясәң газета лүңтәйылдән?

– Вантә, еша ки питыйл, лүңтәйылдем. Интернетәт вәйтсем па вантыйлдсем, щәта «Одноклассники» газета лопәс хуша дәхәса хәншаньщсум.

Реональда ОЛЬЗИНА

Семён Александрович па Любовь Николаевна Айпин-
нҢн олҢҢан «Ханты ясҢ»
непекҢ ар пұш ханшийлсы.
Вантэ, ши непек лэҗатты
рәпатнекәт ванкұтлы дын
пилапа Нижневартговской райо-
нҢн па Ёмвошн Вўдең мир
емҢхәтәдн, арсыр каш хәрәтн
па вертут верты мирхотәтн
вөйтантыйлдәт. Йилпа Любовь
Николаевна пида тәняд лўңҢн
вөйтантыйлдсў, хән лўв Ирина
эвед пида Ёмвоша пурмәс
верты мирхота юхтылдәс. Ши
олҢҢан тәняд 21-мит непекҢ
ханшсўв.

Айпинәт – щит вўдең ёх. Хўвн-
шәк дыв вәнт кәртәд хайсәт
па Варьёгана касәлдсәт. Щәта
Любовь Николаевна нявремәт
давәлды хотн, каш верты хот
па музей хущи кәҗая рәпитәс.
Рәпитмад мәр Санкт-Петербург
вошн А.И. Герцена немуп тәхи
етшуптәс. Хән рўтыҗаты мәнәс,
икел пида вўдәт давәлдыа вўт
кәрта касәлдсәҢн.

– Кәртәв Әнәл ури щирн
альшәды, щитәв ДылдҢ йиңкуп
Әнәл ури ёхум пай хущи Аган
юханҢн омәсд. Новоаганск эвәлт
35-кем километра вўшн вәд. Щәта
мухәлая мәднәт вәлдәт, ищки
пурайн дыв иса ән потдыйт.

– **Нын йилпа вўт кәртҢн вәдты
питсәтн, хән рўтыҗаты мәнсәтн.
Щит вәнты кәртәна яңхсәтн?**

– Па муй. Сыры вўдылўв
әңкемн тайсыйт, хән лўв әнтәма
йис, упем хущи вәсәт. Упем сур-
ма питум юпийн войлўв тайты
хуят ән хәшәс. 2011-мит одн,
хән рўтыҗаты мәнсум, икем пи-
да вәнта мәнсамн па вудылўв
па тәхи эвәлт кәртәва тәслўв.
2012-мит одн лант хәрәв ёхумн
тўтн десы, щит пәты 2013-2014-
мит олҢҢан Әнәл ури ёхум пая
касәлдсўв па щәта кәрт омәссўв.

– **Нәң ар ол Варьёган хущи
вәсән, щикўш вән вошн рәпата
непек ёша павәтсән, ищипа
сәменҢн вәнта талдыйн.**

– Сыры каш верты хотәтн
рәпитсум па рәпата вўраңҢн
нәдам па кәртәта, вошәта яңх-
сум. Ши пурайн ищипа вўт кәр-
тема яңхты морум вөйтлҗасум.
Нявремдам Ирина, Александр
па Николай Әнәл ури хущи
енумсәт. Интум йилуп кәртәвн
кимит хот омәслўв, семьяев вән
па тәдәңтелдн хәлум хот омәсты

Агафья Казамкина, Галя
Айваседа, Любовь Айпина,
Варьёган, 1998-мит ол

Л. Айпина «Торум Маа» хущи,
2018-мит ол

Р.Ользина верумхуҗҢн

Вўт кәрта кәрләсҢҢн

дәңхалўв. Семён Александрович
муй мосд иса верл, кўш лўведа
давәртшәк. Вантэ, интум вәна
пеләка йис па әр ән тәрмәл. Муй
лўв ән әлемәд верты, няврем-
лўвн вердыйт. Щирн, тәмиты
ши вәлдўв. Интум рўтыҗалум
па ванкұтлы арсыр мирхотәта,
якты-ариты хәрәта яңхлум.
Щәлта кәртәва нәдам рўтыҗаты
ёх юхтыйлдәт па ши верн вух ёша
павәтлўв.

– **Пәлдән муй әнтә, мосәң,
идатн питы вуй холумты ёх па ши
нынан па мўва касәлды партләт?**

– Дыв и пеләкн хәлумкем ки-
лометра вўшн вышка омәссәт,
кимит пеләкн кәт мултас кило-
метрайн вәлдәт. Тәм пуляң щә-
хәрәв па хуят рәт мўвн вәд. Ши
ёх вўт кәртәдн тәп хәлум тыдәш
вәдлҗәдт. Интум дыв пидала
путәртты дәңхалўв, дәдн мўнев
ат есәлдәт щәта вўдылўв тайты.
Тәмиты елды вәдты ки питлўв,
щит ям. Щикўш питы вуй вўты ёх
ванҢн вәлдәт, худна вўдет тайты
щир вәд. Интум тәп хор амп ара
йис. Тәм пұш тәщевн 30-кем пе-
ши давәлдўв, пәнтәт нух вантсўв,
худна и пеши пәнт шивәлсўв. Мо-
сәң, па пешет верум пәнтәт нух
пәрәнтсыйт, щит пәты ән кәлдәт.

– **Хор ампәт щих вәдты рәхл?**

– Рәхл. Мўң кәртәв пўңәдн
хәнтәт и рўҗ хәя хот омәсты
есәлдсәт, лўв хәлум апм тайлд па
щитлал йирты партсәв. Нәмәслўв,
мўң вәдмевн арҢн нух йирсәлдә,
ёхәт па ши лыпаша есәлдәлдә.
Тәняд тәдн, 2017-мит одн, Ва-

силий Тылчин кәрт пўңәдн ищи
ар хор амп вәс. Лўв лупәс, па
ёх вўдәт пида хәлумҗаң мултас
вўды ампәтн пурсыйт. Мосәң,
ши ампәт питы вуй холумты ёхн
вәнтән вущкәдыйт. Мосәң, дыв
сәттәда вош эвәлт вәнта хунта-
ләт. Вантэ, и пеләкн Покачи омәсд,
па пеләкн Новоаганск вәд.

– **Пурвойт юхтыйлдәт?**

– Тәм пўляң ән юхтыйлдәт.
2009-мит муй 2010-мит олҢҢан
вәсәт. Лыпәт хойты тыдәшн ар
хуят хущи тәдәңтелдн 60-кем
вўды пурсы, мўң тәщевн няд вой
вәдсәт. Семён Александрович
лупәс, 1970-мит оләтн пурты войт
юхтыйлдсәт. Ши пурайн вўдең ёх
хущи соткем вўды пурсы.

– **Нын мўвәнҢн интум муйсәр
тәхи ёх питы вуй нух талдәт?**

– ЛУКОЙЛ-Западная Сибирь
немуп тәхи ёх рәпитләт. Интум
мир лупләт, хути Аган юха-
нҢн хәхләп верты питлы. Ма ши
вер вўраңҢн Еремей Данилович
Айпин пида вөйтантты па пу-
тәртты дәңхалум.

– **Нынана ши хәхләп мосд?**

– Иса ән мосд. Щит ки верды,
вўдет давәлды щир иса ән питл.
Худта дывел тәты? Немхудта. Мўң
юхи хәшум оләтн Новоаганск
эвәлт хәлум пұш па мўвәта
касәлдылдсўв, интум нядмит
кәртҢн вәлдўв. Мўң питрәвн и
пеләкн Покачи вош омәсд, увәсн
ищи мир вәлдәт. Щирн, па тәхия
касәлды мўв веккеши әнтәм.

Реональда СУРЕЙСКАЯ

Питдор хэ рэт мир вэдупсы тэл

Там манум од сүсн Тюмень вошн вэдты хэнтэт, вухалят па юрнэт Мүвтел шуши мир еманхатл постасат.

Мосд лупты, хуты еманхатл дэжэтты пата вошан ханнехуятат К.Я. Лагунов немуп киникайт дүңэтты хот йита юхтыйлдсат.

Иаха айташум хантэт, вухалят па юрнэт елпийн Тюмень вошн Комитет по делам национальностей тахи кэща ланкар не **Алёна Шакирова** ям вүща ясан шуши ханнехуятат елпийн тэс. Дүв лупас: «Там щосн нын Мүвтел шуши мират еманхатл поридаты питдаты. Арсыр па хон пелак муватн щит 24-мит пүш там одн постаты питда. Ар од мар областной прайительства кэщайт сыр-сыр нётупсэт тата вэдты шуши мират ханнехуятата дэжэтлэт. Ши ехлүв түмпийн 150-кем немуп арсыр мирата, мата хуятат Тюменской область хуши вэлдэт, мүн кэщайлүв ищиты ар ширн нэтлэт. Мүн иса хүв вүш эвэлт финно-уграт культура центр хот па «Нохар» немуп оса тахи ех пида яха рэпитлүв. Там иисн хантэт мүн мувевн тэп Уватской районан вэлдэт. Дыв 14-кем ай вэнт кэрт тайлэт, хута араттелн 100-кем ханнехэ тамхатл вэл. Щалта кат шурас ханты, муртат вухалят, юрнат Тюмень вошевн вэлдэт. Тюменской мувевн кэщайт кашан пурайн арсыр шуши мират культура нух адумты тахета нэтлэт. Щиты итх одн дыв ханты хэ муй не ернасат ёнтты, нарасьюхат йилпа дэтты муй па шуши мират еманхатлэт поридаты

Питдор хэ шуши ех культура шират елды тэл

пата вухан нётупсэт верлат. Мосд лупты, хуты мүн мувевн там юхи хашум кат од мар Мүвтел шуши мират вэн мирхот дэжэтсы, щалта арсыр этнокультурной тахетн вэйтантупсэт мансат па сыр-сыр ванлтупсэт версыйт».

Мүвтел шуши мират еманхатл манум щосн ма **Иосиф Митрофанович Еприн** пида вэйтантыйлдсум па путремасум. Манема шеңк амашч питас уша паватты, муй ширн там ханты хэ шуши мир культура верат эхтын ар од мар рэпитл. Сырыя инышассем лүвел, мата тахийн сема питас па айтедн вэс, енмас па ашколая вэндтыйлды янхас. Иосиф Митрофанович яснат эвэлт ушана йис, хуты финно-уграт культура Центр тахийн лүв ямкем арат од мар «Хэс» немуп ариты хот кэщая рэпитл.

Мосд лупты, хуты там ханты хэ лыпат хойты тылащ 28-мит хаталн 1956-мит одн Питдор кэртан Лорвош районан Ямал мувн вой-хүл велпаслаты ханнехэ хотн сема питас. Аңкел див пурайн юдн хотан войт тайман па сыр-сыр хот верат дэжэтман вэс. Там хэем яснат ширн, ащел тэп

еша эхатшак хүд па вой велпас верата катласыйлды вүянтас. Ши елпийн сыр-сыр шухлан па вера давартан рэпатайн район кэщайтн мийлясы. Вантэ, 1941-мит одн Вудан далъ юхтас. Ши од вүш эвэлт ащел нум мува даласты китсы. Арсыр муватн лүв вэс па далайса. Ар ширн па ар пүш ханты ики далъ харатн машмалдыйлса. Эхат тэп 1944-мит одн, хон па давартана машмалды, лүв кэщайтн юхды пелы рэт мувала китсы. Юхи юхатмал кемн ащел, вантэ, коммунист хэя вэс, лүв иса арсыр рэпатайн район эвэлт вэдты кэщайтн мийлясы. Районной партия хуватн сырыя рэпата тайс, эхат па милиция хуши рэпитты пинишас. Щалта ши тахи эвэлт иса пунда манас па войхүл велпаслаты ширн иимел пида па рэпитты питсанан.

«Аңкем-ащем китум-так далъ пэрум юпийн Лорвошн вэснан па ши олэти шеңк ар хүд велпасласан. Дын шеңк ар давартан вэдупсы вер вантсанан, вера давартана китумтак рэпитсанан. Щит пата район вэн кэщайтн аңкем па ащем ищиты Трудовой Слава орденаан ши олэти мой-

дасыйнан», – щиты Иосиф Митрофанович манема лупас.

Иосиф Питдор кэртан нивадмит классан ашколая вэндтыйлды янхас. Дүв оланмит вэндтаты хэя матты ки Леонтий Антонович Тарагупта вэдмал. 1973-мит одн ашкола юпийн Пуднават культпросветучилищайн музыкальной отделения тахийн баянан яма юнтты вэндтылдас. Щалта 1976-мит одн училища етшуптумал пурайн Иосиф Асова рүтьщаты хот кэща хэ щира рэпитты китсы. Щикинща Асовн лүв хэлум тылащ мар рэпитас па Лорвош рүтьщаты хотн рэпатайн масы. Лорвошн лүв шеңк хув па ан вэс. Щалта юхи рэт Питдор кэртала юхтас, ищиты ханнехуятат рүтьщаты хотн ямкем арат од баяниста рэпитас.

Эхат Тюмень воша каслас, хута музыкальной ашколайн па сыр-сыр рүтьщаты тахетн рэпатайт тайс. Щиты вэлтал күтн методист хэ ширн культура институт етшуптас. Финно-угорской культуры тахийн Иосиф Митрофанович 1997-мит од вүш эвэлт па ин тамхатл вэнта рэпитл. Тюмень вошн лүв хоттел хуятана йис па самана тайты рэпата мушчатас.

Юхи хашум пурайн финно-угорской культура тахия янхты ханнехуятат пида дыв сыр-сыр увас мират еманхатлэт постаты питсат. Щиты Питдор хэ Иосиф Митрофанович Еприн шуши ех культура шират елды түвман вэд па рэпитл.

Владимир ЕНОВ

Моньщāt моньщсāt

па Сима Пронькинңан лэщātсāн.

Щи юпийн хāнты мир моньщāt хāншты хә **Владимир Енов** āктāшум ёха лупās:

– *Ма ая вәдмемн ван-күтлы āңкāңкем Варвара Алексеевна Енова (Носкина) пида холуп вантты яңхийлсум. Имудтыйн ай хопиенāн мāнсумн ай дора па, мātтырн, холпемна кельщи питмал. Щирн āңкāңкем манема пулщāң кельщи олаңāн моньщ моньщс.*

Щи пурайн хәдум путрād Владимир Енов нявремāта путāртсāлэ. Ай тēпиет яма хәдāнтсәл моньщ па уша версәл, муй пāта кельщи пулщāн.

Моньщāt моньщты этнхотн нәптәд вәна ювум хуятāt арсыр йис путрāt нәмāлмāсāt. Йинтпāң-лүйң имие **Людмила Зубакина** нявремāта кāt моньщ моньщс. И путрād «Хот лыпийн рәпата ар» лүв хәнты хув йисн щасәл Анастасия Дмитриевна Гришкина эвāлт хәд-ляслэ. Кимāt йис путрād «Моньщ кāншты

ики» ая вәдмалн ащелн Калистрат Григорьевич Гришкинāн лүвела путāртыйлса. Йина щи хұв йис телāн хāнты мир моньщāt, арāt күтәдн путāртыйлсāt па щи вұш эвāлт тām хātл вәнта тарнāң яснāt юхātсāt.

Тām этнхот лэщātум не Алла Иштимирова-Посохова нявремāта Таисия Чучелина шәңāt хāншум моньщ путāртс. Эвет па пухāt моньщāt, йис путрāt хәдāнтмел юпийн дыв па моньщāt нәмāлмāсāt. «Лыдāң союм» немуп нявремāt вәндтāты тāхия яңхты эвәңāн: Негина Шаматова, Амелия Семенко па пухнāн: Александр Латушкин, Кирилл Горяев кәк-кәк олаңāн моньщ ванлтāсāt па вухаль ясāңāн ар арисāt.

Ашколайн вәндтыйл-ты эви Даша Неттина лүк ух олаңāн Галина Слинкина шәңāt хāншум моньщ моньщс.

Елды ай эвие Настя Матвейчук «Сиреневый ветер» немуп путār путāртсāлэ. Ма тām няврем иньщāссем, хән нāң моньщāt верты питсāн? Настя июхды нөхмās: «*Ма вет олады ювмемн моньщāt хāншты питсум. Мет олаң огурец олаңāн хāншсум, муй вұрн щи детут кеван лыпия ермās*». Настя Матвейчук лапāt моньщ хāншс.

Я-а, ин этнхотәв сухнум кемн мир хұв мār юхи мāнты āн термāлсāt. Худыева яха вәш шай яньщсұв. Ёх нәмāлмāсāt, муй иты ая вәдмелн моньщāt щащилал, āңкāңкидал эвāлт хәд-лясāt.

**Ульяна
МОЛДАНОВА**

А. Иштимирова-Посохова ай эвие
пида моньщ лұңātл

У. Данило верум хурнāн

Кашāн мир арсыр моньщāt тāйлāt. Нын нявремā вәдманāн, алпа, вән хуятлāн эвāлт йис путрāt, моньщāt хәд-лясты. Ма нәмлем, ая вәдмемн етн ултәвн ащем, āңкем мұңева Пун верты ими, Пулңи-луңыщи ай ики, Ими хилы олаңāн моньщāt моньщыйлсāңāн. Щиты моньщ хәдāнтман ултәнāн āн па мутшашлāн, хәнты вуюмтән.

Тām ванāн Ёмвошн киника лұңātты хотн кәща лāңкār не **Алла Иштимирова-Посохова** моньщāt моньщты этнхот лэщātылдс. Тыв āктāшум мир имухты нюр йис моньща рāкāнсāt. Яха вәйтāнтум хотәв сұнāн ай эвет па пухāt юнтты пāта вәрт хот верум. Щи лыпийн ай нявремийет акань-луман, киника лұңāt-ман омāссāt. А.С. Пушкин хāншум путār шәп «Руслан и Людмила» вухаль ясāңāн поэт не Светлана Динисламова кина хұват лұңātсāлэ. Тыв юхтум ай нявремāt амātман щи мултык вантсәл. Елды Ас-угорской «Хātл» немуп театр хуща рәпитты кātнāн Дмитрий Тарлин па Любовь Фатеева увās эскимос мир пеншарāң моньщ ванлтāсāн. Щит – пеншар шāнш пелāкн арсыр хурāt версайт па

веншāң са щитāt әмща тывсāt. Лын тām лұңāl-туп унтасн нявремāта путāртсāңāн, муй вұрн эскимос мир ариман па ушхуль верман вәсāt. Эвет па пухāt яха эскимос ясāңāн ар арисāt. Щимāщ әмāщ «Сказка на бубне» немуп ванлтупсы режиссёрнāн Андрей

Нявремāt кәк-кәк олаңāн моньщ ванлтāлāt

Айдата вәдмәлн шуши якәт сәмлә рәхсәт

Вэйтантупсыя юхтум неңәт

Эвѳт якты вѳнлтӳл

Ван хятлуп тыдӑш 26-митн округ народной творчества хотн хӑнты па вухадь якты щирӑта вӑндтӑты не Маргарита Рябова пида вӑйтантупсы вӑс. Етнхот одниттийн Маргарита Фёдоровна Алика хиднеӑӑл пида «Куренька» як яксӑнӑн. Щӑлта лӑв тӑм як олӑнӑн еша путӑртӑс. «Куренька» – щит не як. Кашӑн хӑнты муй вухадь не, вӑншака муй па айлата вӑл, лӑв щирӑдн тӑм як якӑл», – лупӑс М. Рябова.

Маргарита Фёдоровна
айдат пурайд вўш эвэлт
якты вера катләсәс.

Ашкола юпийн дүв
Пуднава́т воша культ-
просвет училищая ма-
на́с па ша́та якты та́хия
ва́ндтуйлды вўсы. Шит
етшуптум юпийн учи-
тельдал ла́нхаса́т, ла́дн
дүв ша́та ра́питты ат
ха́ща́с. Тәп Маргарита
са́ма́дн юхды талды.
Пуднава́т вошн дүв еша
«Сыра Сэв» – («Лоньщ
сем») якты та́хийн ра́-
пита́с, ша́лта Ваньшава́т
ра́т кәрта́ла ра́питты
юхтас. 1996-мит одн
«Тўтые» нөмпи та́хия
пўнша́с, хута ай эвет увас
мир якты шира ва́ндта́-
ты пита́с. Инта́м ши эвет

вәна йисәт, дүв саттэда
якты тәхет пүншәт па
елды нявремәт ши әмәш
вера вәндтәләт.

Маргарита айтелн
аңқаңкел хуща енмӓс.
Етнӓтн аңқаңкел хотн
кӓртӓң имет ӓктӓщийл-
сӓт, дыв хӓнты арӓт
арисӓт, якӓт яксӓт. Мар-
гарита ши пелды ямсые-
ва вантӓс па айлдыева
нумса пунсӓлдӓ, муй
ширн якты мосл. Лӓв
ясӓң мӓс, хуты хӓнты
хӓнты якты верӓт елды
тӓлдӓ, лӓдн иса ад вошсӓт
па елды вӓлты мирн ад
юремӓсийт. Өхӓт, хӓн
лӓв вӓна йис па рӓпит-
ты вӓянтӓс, ши як верӓт
нӓмӓлмӓслдӓ па иши
ширн эвет вӓндтӓты

питсәдэ. Мет олаңан Маргарита Фёдоровна Юлия па Александра эвеңд па Евгения Молданова хилнеңәл якты вөндтәсдэ. Ин па Алика хилнеңәл увас мир якәт якәд.

Мӕнум етнхотн Маргарита Фёдоровна хӕнты па вухаль якӕт олъӕнн путӕртӕс. Мойна юхтум хуятӕт имет па хӕ якӕт олъӕнн уша версӕт. Щӕлта дӕв нывремӕта якты щирӕт вандтӕс, эвет ӕмӕшдуман хӕнты щирн яксӕт.

Творчества хот кә-
ща не Е. Исламуратова
Маргарита Фёдоровна
оләңн лупас: «Ма дәнха-
дум ям пәмашипа яснәт
лупты тәм әмәщ вәйтән-
тупсы пәта. Етнхотн мүн
хәнты па вухаль нарәс-
ты сыйт, арәт хәдәнтсүв
па якәт вантсүв. Тәм
хуятэв – округев вудаң
хуята вәд. Лүв вән вер
верд, шуши мирев куль-
тура давәдман тайлд па
елды тәд».

М.Ф. Рябова

Мун ишиты ланхалув
Маргарита Фёдоровная
ям яснат лупты. Ханты
па вухаль мирнан йис
верат, арат, якат ла-
вадман тайлалэ. Лув
валупсэд хуват лешатум
ширлад нявремладн,
хилыладн па вендтум
хуятладн елды ат тэ-
дыйт. Талан еш, талан
кур лувела!

Надежда В АХ

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№3 (3519). 07.02.2019

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул.Маяковского, 14.

Индексы **04393, 54393**

Тираж **2166** экз.
Заказ **517**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.